

виправдовуватиме доти, доки їхня діяльність не буде підпорядкована спільній інтеграційній стратегії.

Разом з тим слід зазначити: в Україні уже дійшли розуміння того, що інституційне оформлення стратегічних форм співпраці є прерогативою держави. Зокрема формуються інституції, діяльність яких орієнтована на перспективу і підпорядковуватиметься відповідним високим державним установам. Це, зокрема, Агентство України з міжнародного розвитку при МЗС України (аналог TACIS), що створюється нині; Державне агентство інвестицій та розвитку при Міністерстві економіки України. Їм надаються функції розвитку міжнародного співробітництва, перш за все в науковій та освітній сферах, і забезпечення на цій основі інноваційного прориву.

Будемо сподіватись, що ці агентства стануть тими інституціями, які покладуть початок стратегічному співробітництву між нашими країнами, орієнтованому на формування економік за європейськими стандартами.

О. А. Швиданенко, канд. екон. наук, докторант
кафедри міжнародної економіки
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ — ТУРЕЧЧИНИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Сьогодні Україна як і Туреччина проходить активну стадію розбудови власної економіки, що зумовлює, з точки зору підвищення рівня її конкурентоспроможності та зростання динаміки продуктивності у галузях, необхідність формування ефективної зовнішньоторговельної політики держави. Особливої актуальності цьому надає той факт, що наші держави проголошують експортну орієнтацію розвитку національної економіки, приділяючи розбудові експортного потенціалу країни пріоритетну роль у державній економічній політиці.

Разом з тим навіть досягнення позитивного балансу в торгівлі або збалансованості експорту — імпорту не можуть слугувати

базовим показником конкурентоспроможності економіки країни. Це зумовлено рядом обставин:

по-перше розширення експорту, формування доданої вартості якого базується на низькій частці заробітної плати, невисокій рентабельності, при наявності слабкої національної валюти зумовлює порівняно невелику частку доданої вартості;

по-друге, експорт сировинних, напівсировинних продуктів і відносно простих товарів, навіть у великих обсягах може призвести до позитивного торгового балансу, але при цьому знижується його (експорту) ефективність та зменшується вплив на зростання рівня життя населення експортуючої країни;

по-третє, імпорт складних товарів, з високою доданою вартістю, які не можуть продукувати національні компанії за критерієм міжнародної конкурентоспроможності, підвищують ефективність функціонування економіки країни-імпортера.

Саме ці всі тенденції характерні для зовнішньоторговельного балансу України.

Турецька ж модель розвитку торговельних відносин, за ствердженням провідних вчених та економістів, зорієнтована на реалізацію саме технологічних конкурентних переваг національної економіки. Для цього Турецьким урядом запроваджена комплексна програма індустріалізації, що передбачає створення галузей **сучасної виробничої інфраструктури (енергетики, транспорту, зв'язку) і важкої промисловості (металургії, хімії, нафтохімії)**.

При цьому Туреччина, яка має місткий внутрішній ринок, відносно дешеву робочу силу, демонструє динамічно зростаючі темпи інтеграції у світову економіку. Так, протягом усього післявоєнного періоду країна постійно перебуває у першій десятці країн-дебіторів, які розвиваються, і водночас, згідно зі статистикою СОТ, належить до числа 20 найбільш динамічних країн у світі за темпами зростання товарообороту. Якщо у **1979 р.** вона експортувала товарів на **2,2 млрд дол.**, то вже у **2005 р.** — на **73,1 млрд дол.**

Неоднозначність щодо оцінки даної ситуації зумовлена, на нашу думку, прагненням Туреччини підвищити за рахунок залучення у високотехнологічне переобладнання інвестиційних ресурсів для підвищення конкурентоспроможності товарів власного виробництва. Це підтверджується статистичними даними.

Так відсоток залучених прямих іноземних інвестицій саме в промисловий сектор економіки Туреччини кожного року складає **≈ 70 %**, у сферу сервісу **≈ 30—35 %**, хоча за даними Міжнародного валютного фонду сфера сервісу складає **≈ 60 %** національ-

ної економіки. Це дозволило країні за останні **10 років** збільшити у **4 рази** обсяг зовнішньоторговельного обороту та підвищити обсяги ВВП¹.

Темпи зростання ВВП протягом кількох останніх років становлять у середньому **8 %**. Це дозволило, при щорічному прирості населення у **2,5 %**, збільшити середньодушовий дохід практично у **7 разів**.

Разом з тим Туреччина має офіційне від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу, що формується, в основному, за рахунок таких традиційних статей, як енергоносії, сировина і напівфабрикати — їх сумарна частка досягає **60 %** обсягу турецького імпорту.

Особливо великою є залежність Туреччини від імпорту технологій, а також інвестиційних товарів для модернізації основного капіталу її промисловості.

Тобто можна зробити висновок, що фінансування імпорту турецький уряд передбачає за рахунок постійного стимулювання і підтримки максимально можливого зростання обсягу експортних операцій.

Також слід відмітити зміни, які відбулися в товарній структурі експортно-імпортних операцій турецьких виробників. Так у структурі експорту промислових товарів машини та транспортне обладнання за період останніх **10 років** складає приблизно **16 %**, сталевих виробів — **10 %**, текстилю — **12 %** та готового одягу — **27 %**. Дана продукція має високу частину доданої вартості, що перевищує **30 %**.

Інша ситуація спостерігається у розвитку торговельних відносин України. За результатами проведеного дослідження, що охоплював оцінку 5 років зовнішньоекономічних відносин України встановлено, що експорт України характеризується стійкою тенденцією поставок продукції з низькою доданою вартістю. Проведені розрахунки структури експорту за доданою вартістю показали, що за період **2000—2004 рр.** більше половини експортних поставок складає продукція з часткою доданої вартості **від 16 до 25 %**, приблизно третина — з доданою вартістю **від 26 до 35 %** і лише біля **13 %** — з доданою вартістю більше **36 %**.

До першої групи товарів з низькою часткою доданої вартості **16—25 %**, що експортувалися ввійшли метали, пластмаси, каучук, харчові продукти тощо.

¹ За даними Державного інституту статистики Туреччини, за 9 місяців 2005 р. експорт становив 52,9 млрд дол. при обсягу імпорту 85,7 млрд дол., що вже практично наблизилося до показників у цілому за 2004 р.

Основними складовими другої групи із середнім рівнем доданої вартості (частка доданої вартості від **26 до 35 %**) є мінеральні продукти, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, вироби з деревини, каменю, керамічні, транспортні засоби.

До групи, порівняно з високою часткою доданої вартості (більше **36 %**), входять, в основному, вироби з текстилю, взуття, машини та механізми, механічне обладнання. Частка машинобудівної продукції, додана вартість якої сягає майже до **40 %**, складає за обсягами в експорті в середньому менше **10 %**.

Порівнюючи це із показниками світової торгівлі, можна зазначити, що у світі, в середньому, експортується **38 %** машин та устаткування і менше **14 %** руд і металів.

В цілому у промисловому комплексі розвинених країн частка машинобудування складає — **45,3 %**, у світі загалом — **35,9 %**, а в Україні — біля **12 %**.

Таким чином аналіз структури українського експорту дає основу для висновку про відсутність стійких позицій на світовому ринку. Першочергово мова йде про товари з високою часткою доданої вартості.

Зазначені негативні явища в економіці України порівняно з її найбільшими торговельними партнерами свідчать про відсутність зваженої комплексної стратегії щодо розвитку конкурентоспроможності національної економіки та підтримки вітчизняних виробників.

На відміну від України Туреччина проводить стабільну довгострокову політику зміцнення конкурентних позицій власних товаровиробників-експортерів на зовнішніх ринках.

Так, ще у **1994 р.** уряд Туреччини прийняв рішення про компенсацію фірмам **50 %** витрат на участь у виставках-ярмарках, які мають офіційний міжнародний статус і значення, за умови укладання зовнішньоекономічних контрактів при їх проведенні.

Також урядом Туреччини з метою інтенсифікації торгівлі із сусідніми країнами було визначено **28 країн**, у торгових відносинах з якими турецькі компанії експортери мають право отримати державну підтримку на просування та рекламу своєї продукції.

Турецькі компанії-експортери що є виробниками, мають право безмитного імпорту сировини, устаткування та технологій необхідних для забезпечення виробничого процесу, при цьому експортні операції вони здійснюють на безмитній основі.

Таким чином, можна констатувати, що заходи щодо здійснення державної політики Туреччини у зовнішньоекономічній сфері дозволили значно знизити залежність турецької економіки від негативного впливу коливань кон'юнктури зовнішнього ринку, при цьому забезпечили зростання конкурентоспроможності, що відображується у сталому зростанні експорту. Це забезпечує ефективну інтеграцію економіки Туреччини у світогосподарську систему.

Оцінюючи торговельні відносини між Україною та Туреччиною, на жаль, можна констатувати значні розходження у показниках двосторонньої торгівлі та асиметрію структури експорту та імпорту.

Так з української сторони переважають вироби металургії, з турецької — легкої та харчової промисловості.

Тобто в українському експорті, як і раніше, переважають товари з невисокою доданою вартістю: чорні метали (**57,5 %** від загального обсягу експорту), кам'яне вугілля і кокс (**11,2 %**), мінеральні добрива (**7,7 %**), продукція органічної і неорганічної хімії (**6,2 %**), сільськогосподарська та харчова продукція (**4,9 %**), деревина і вироби з неї (**3,2 %**). Частка продукції машино- та приладобудування становила лише **0,7 %**.

Серед імпортних поставок з Туреччини переважали товари легкої промисловості (**25,2 %**), продукція сільського господарства і харчової промисловості (**12,2 %**), полімерні матеріали і пластмаси (**9,8 %**). У загальному обсязі турецького експорту понад **20 %** становили високотехнологічні товари.

За відсутністю кардинальних змін у наступні 2—3 роки, за прогнозами фахівців, визначальним фактором у подальшому розвитку торгівлі України з Туреччиною залишатимуться поставки чорних металів і виробів з них, азотних добрив, коксу, продукції органічної і неорганічної хімії, пластмаси, деревини тощо. Важко також очікувати суттєвого зростання і експорту товарів українського машинобудування та іншої високотехнологічної продукції, оскільки це пояснюється складнощами її сертифікації у Туреччині, відсутністю там філій і представництв українських компаній, їх недостатньою рекламною діяльністю на турецькому ринку.

Тому на нашу думку, основним завданням найближчим часом повинно стати забезпечення диверсифікації торговельно-економічних стосунків, з особливим наголосом на ефективну виробничу кооперацію, інвестиційні проекти у сфері машинобудування та новітніх технологій, де є значні резерви та потенціал у обох сторін.

Особливої уваги заслуговує перспектива розвитку співпраці двох держав у галузі енергетики. Співпраця з Україною могла б

проявитися у постачанні електроенергії та спорудженні енергетичного комплексу в Туреччині — у розбудові та розширенні існуючих трубопроводів та налагодженні співпраці у ядерній галузі; співпраці з Туреччиною у будівництві ядерних станцій та диверсифікації енергетичних маршрутів.

Туреччина могла б виступити сильним партнером України при лобіюванні її національних інтересів під час налагодження вигідних взаємовідносин із країнами, що входять до сусідніх з Туреччиною регіонів. Потенційно вона могла б відігравати важливу роль для реалізації спільних з Україною економічних інтересів на Кавказі й у Центральній Азії.

Таким чином, є всі підстави констатувати, що як в Україні, так і в Туреччині наявним є необхідний економічний потенціал та передумови для підвищення результативності торговельних відносин на основі використання Україною досвіду Туреччини у формуванні ефективної експортно-імпоротної політики, підтримки конкурентоспроможності національних компаній-експортерів на зарубіжних ринках; для Туреччини і України — формування коопераційно-інвестиційних зв'язків, базою яких виступатиме науково-промисловий комплекс держав.

А. М. Поручник, д-р екон. наук, проф.
кафедри міжнародної економіки

Я. М. Столярчук, канд. екон. наук, доц.,
кафедри міжнародної економіки

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

АСИМЕТРИЧНІСТЬ УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА ЇЇ ПОДОЛАННЯ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Новітній етап розвитку Української держави, після набуття нею у 1991р. незалежності, ознаменувався не лише докорінною трансформацією соціально-економічної системи в нашій країні, але й утвердженням її в якості самостійного, суверенного суб'єкта міжнародних відносин. На сьогодні міжнародне співро-